

Алыбаев Ж.Б.

АГРОЛИЗИНГ ТҮШҮНҮГҮ, МАҢЫЗЫ ЖАНА МААНИСИ

Алыбаев Ж.Б.

ПОНЯТИЕ АГРОЛИЗИНГ, ЕГО СУЩНОСТЬ И ЗНАЧЕНИЕ

Zh.B. Alybaev

THE CONCEPT OF LEASING, ITS ESSENCE AND VALUE

УДК: 338.439.1

Макалада агролизингге аныктама берилип, анын рыноктун шартындагы маани-маңызы каралган.

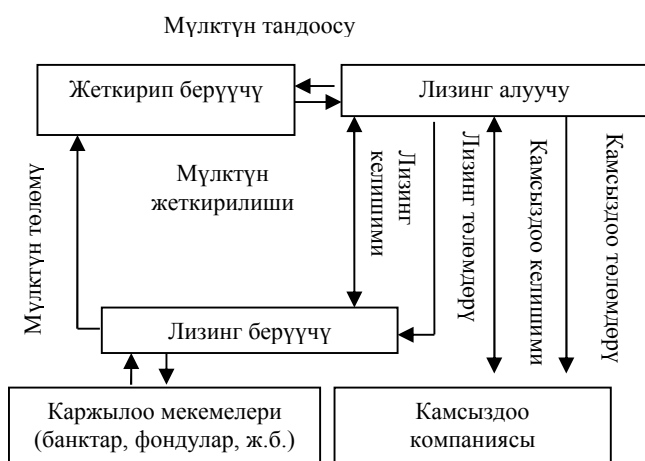
В статье рассматривается понятие агролизинга и его сущность и значение на рынке.

The article discusses the concept of leasing and its essence and value in the market.

Продуктуну өндүрүү же кызмат көрсөтүү менен шугулданган мекеме кандайдыр бир негизги фондуну (кыймылдуу жана кыймылсыз мүлк) алгысы келсе, анда аны сатып же ижарага алуусу мумкун. Бирок бул учурда ал каалаган фонд кимде, ким аны узак мөөнөткө ижарага берет деген маселе турат. Өзүнүн даяр продуктусу бар даярдоочу (изготовитель) мекемеге ижарага бергенден көрө сатууну каалайт. Бул жагдайдан чыгуу үчүн мекеменин кызыкчылыгында сатып ала турган тарапты табуу керек, мындай операциялар товар алмашуулар деп аталат.

Бардык мекемелер киреше алуу үчүн жабдууну же мүлктү колдонуу үчүн укукка ээ болуу жетиштүү. Ушул мамилелердин негизинде “лизинг” деген термин пайда болот.

Лизинг субъектилеринин лизинг мамилелерине кошулуу схемасы

4-схема. Лизинг катышуучуларынын схемасы.

Лизинг бул англис тилинен алынган “Lease» мүлктү ижарага берүү же алуу дегенди түшүндүрөт. Лизинг негизги үч тараптын мамилелеринин биримдиги –лизинг пайдалануучу жабдууну же мүлктү колдогон тарап, лизинг берүүчү мүлктү

колдонууга берет, ал эми өндүрүүчү –мүлктү өндүрүп чыгарган тарап.

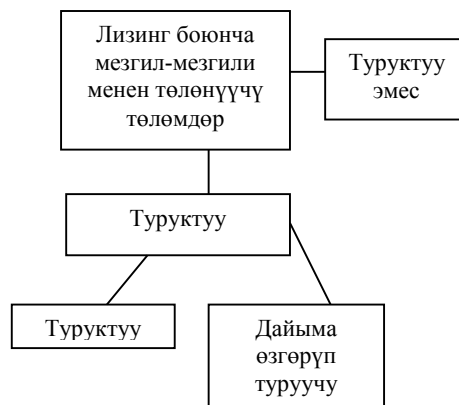
Товар алмашуудагы мындай мүнөздөгү операциялар лизингдик деп аталат жана алар үчүн атайын юридикалык тариздөөлөр иштелип чыккан.

Мындай мамилелерге ар кандай финансылык тузумдор катыша алышат, мисалы, лизинг берүүчүгө лизинг объектисин сатып алуу үчүн кредит берген банктар дагы өзү лизинг берүүчү болуп саналат.

Лизинг берүүчү катары азыркы экономикалык шарттарда натыйжалуу иш алып барып жаткан лизинг фирмалары катыша алышат. Өндүрүүчү жана лизинг пайдалануучулар катары машина куруучу жана айыл чарба ишканалары эсептелет.

Лизинг келишими бул келишимдик мамилелердин комплексин камтуучу лизингдик бүтүм, ал лизинг берүүчү жана лизинг алуучунун, лизинг берүүчү менен жабдуучунун ортосундагы келишим.

Негизги мезгил - мезгили менен төлөнүүчү лизингдик төлөмдөрдүн схемасы.

Лизинг келишиминин шарты боюнча лизинг алуучу лизинг төлөмдөрүн жүргүзүүгө милдеттүү. Лизинг келишими боюнча карызды төлөө ар кандай төлөм ыкмалары менен жүргүзүлөт. Лизинг алуучу жана лизинг берүүчү төлөө убактысы жана көлөмү боюнча өздөрүнө ыңгайлуу төгүү ыкмасын тандап алышат. Лизинг боюнча төлөмдөр төмөнкүдөй жолдор менен жүргүзүлөт:

- 1) аванс төлөмү
- 2) мезгил-мезгили менен төлөнүүчү лизинг төлөмдөрү
- 3) сатып алуу суммасына карата толум.

Тажрыйбада көбүнчө мезгил-мезгили менен төлөнүүчү төлөмдөр колдонулат. Мезгил-мезгили менен төлөнүүчү төлөмдөр келишимдин шарттарына ылайык төлөнөт:

- Карыздын бардык суммасын (негизги сумманы жана кредит кызматтарынын пайызын кошуп).

- Карыздын шарттуу калдык наркынын суммасын.

Туруктуу төлөмдөр - бул бирдей убакыт аралыгынын (ай сайын, ар квартал, ар жыл сайын) башында же аягында төгүлүүчү лизинг төлөмдөрү.

Туруктуу лизинг төлөмдөрүнүн көлөмү карыз төлөмдөрүнүн өзгөрүү темпине ылайык өзгөрүп турат. (Төлөмдөрдүн көбөйүүсү же азаюусу). Лизинг төлөмдөрүнүн өлчөмү мүлктүн наркын бөлүп төлөө коэффициентине көбөйтүү жолу менен аныкталат. Регулярдуу төлөмдөр бирдей өлчөмдө карыздарды төлөө жолу менен аткарылат. Лизинг төлөмдөрү ар бир убакыт аралыгы сайын кыскарып отурат, башкача айтканда, лизинг келишими канчалык узак мөөнөткө түзүлсө, ошончолук лизинг төлөмдөрү аз болот.

Туруктуу эмес лизинг төлөмдөрү – карыздын бирдей эмес убакыт аралыгындагы төлөнүүсү. Бул төлөмдөрдүн түрүндө төгүмдөрдүн графиги берилет, анда төлөмдөрдүн мөөнөтү жана суммасы көрсөтүлөт. Албетте төлөмдөрдүн суммасы лизинг төлөмдөрүнүн өлчөмүнө ылайык аныкталат.

Лизинг келишими белгиленген баага пайдалануучу келишимдин мөөнөтү бүткөн мезгилде, ээлик кылууга укук берүүчү бүтүм объектисин көрсөткөн мазмунду камтыйт.

Келишимдер төмөнкү түрлөргө бөлүнөт:

1. “Толук төлөм” келишими;
2. “Мөөнөттүү келишими”;
3. “Бөлүгү төлөнүүчү” келишими

Толук төлөм келишиминде лизинг компаниясы келишим мөөнөтүндө жабдуунун наркын толук өзүнө кайтарып алат, башкача айтканда, мезгил мезгили менен төлөнүүчү төлөмдөр жабдуунун наркын кайтаргандан сырткары лизинг берүүчүгө киреше алып келе тургандай чегерилет.

Бөлүгү төлөнүүчү лизингге бир келишимдин мөөнөтүндө лизинг алуучу жабдуунун кандайдыр бир бөлүгүн гана наркын кайтарат. Бөлүгү төлөнүүчү лизингдин мисалы катары оперативдүү лизинг эсептелет.

Мөөнөттүү келишим лизингдинде келишим аныкталбаган мөөнөткө түзүлөт, бул учурда лизинг алуучу келишимди бузууга укугу бар.

Лизинг келишимдеринин моделдерин түзөбүз, алардын жана тараптардын ортосундагы приориттерине кененирээк токтолобуз.

Лизингдин кагышуучуларынын белгилеген шарттарына ылайык, лизингдин ар кандай түрлөрү бар, бирок алардын ортосундагы айырмачылыктарды талдоо кыйын. Тигил же бул ыкманын өзгөчөлүктөрү тараптардын каалоолоруна ылайык бир келишимде чагылдырылышы мүмкүн.

Каржы лизинги жана оперативдүү лизинги, лизингдин негизги түрлөрү болуп эсептелет. Лизинг берүүчүнүн милдеттемелеринин көлөмү жана жабдуунун колдонуу мөөнөтү (чектоолор) үчүн критерийге кызмат кылат.

Каржы лизингдинде лизинг берүүчү жабдууну пайдалануучудан сатып алат, башкача айтканда, анын баасын пайдалануучунун келечектеги төгүмдөрүнөн кайтарып алып, жабдуунун келечектеги пайдалануусун каржылайт.

Каржы лизинги-лизингдин көп тараган түрлөрүнүн бири, мында убактылуу пайдаланууга берилип жаткан жабдуунун мөөнөтү, анын пайдалануу

Лизинг келишимдеринин моделдери		
<p>“Толук төлөм” келишими</p> <p>Лизинг объектисин сатып алууга кеткен бардык чыгымдардын амортизациясы</p> <p>Андан кийин лизинг алуучу үчүн тандоо мүмкүнчүлүгү</p> <p>- сатып алуу;</p> <p>- лизинг объектисин кайтаруу;</p> <p>- келишимди узартуу</p>	<p>«Мөөнөттүү келишим»</p> <p>Мөөнөтү аныкталбаган убакытка келишим.</p> <p>Лизинг алуучу көрсөтүлгөн убакыт мөөнөтү өткөндөн кийин келишимди бузууга укугу бар.</p> <p>Келишимди бузуу учуру:</p> <p>- акыркы төлөмдөрү (заключительные);</p> <p>- Объектинин келечекте колдонуудан түшүүчү кирешелерди кириштөө;</p> <p>- келишимди жаңы шарттарда түзүү мүмкүнчүлүгү</p>	<p>“Бөлүп төлөө” келишими</p> <p>Лизинг мөөнөтү аралыгында объектисин сатып алууга кеткен чыгымдардын амортизациясынын бөлүгү.</p> <p>Андан кийин:</p> <p>- келишимди узартуу;</p> <p>- объектисин рыноктоо ишке ашыруу;</p> <p>- Лизинг объектисин лизинг алуучунун сатып алуусу (калдык наркында)</p>

мөөнөтүнө жакындаштырылып берилет. Бул жерде лизинг берүүчү катары лизинг компаниясы саналат, ал жабдууну өндүрүүчүдөн сатып алат.

Лизинг келишиминин мөөнөтү бүткөн мезгилде пайдалануучу жабдууну өз менчигине ала алат, келишимди жеңилдедилген шарттарда кайрадан жаңылайт же келишимди токтотот.

Каржы лизингинин дагы бир түрү болуп кайтарылуучу лизинг болуп эсептелет. Бул учурда менчик ээси жабдууну лизинг компаниясына сатат дагы, ошол эле мезгилде аталган жабдууга менчик ээси катары лизинг келишимин түзөт. Ошентип, алгачкы менчик ээси лизинг компаниясынан жабдуунун толук наркын алып, ошону менен эле катар пайдалануу укугун дагы сактап калат.

Ошондой эле лизингдин кеңири таралган түрлөрүнүн бири – оперативдүү лизинг. Лизинг берүүчүнүн милдеттемелеринин көлөмүнөн сырткары ал каржы лизингден убактысы менен да айырмаланат. Оперативдүү лизингдинде жабдуу өзүнүн экономикалык пайдалануу мөөнөтүнөн бир канча кыска мөөнөткө пайдаланат. Жабдуунун наркын өндүрүп

алуу үчүн лизинг компаниясы бир канча жолу бир катар пайдалануучуларга убактылуу колдонууга берет. Техникалык тейлөө, оңдоо, камсыздоо жана башкалар оперативдүү лизингинде лизинг компаниясынын эсебинен болот. Оперативдүү лизингдин предмети болуп жогору темпте же тез эскирүүчү жабдуулар эсептелет.

Лизингдин көптөгөн түрлөрү бар, алар леведж-лизинг, таза (чистый) лизинг, практикада, көбүнчө, толук төлөнүүчү узак мөөнөттүү каржы лизинги колдонулат. Лизингдин бул түрү лизинг берүүчү үчүн да, лизинг алуучу үчүн да пайдалуу. Бул учурда лизинг алуучу бир катар артыкчылыктарга жана тандоого ээ, ал эми лизинг берүүчү жабдууга жана чыгымдарга жоопкерчилик тартпайт.

Лизингдин кредитке же карызга (ссудага) караганда кеңири таралышынын себеби болуп бир катар анын артыкчылыктары эсептелет:

1) Лизинг – бул 100 пайыз кредиттөө жана тезинен эле төлөй баштоону талап кылбайт. Мүлк сатып алуу үчүн мекеме кредит алса, анда мекеме мүлктүн наркынын 15% өздүк салым катары төлөшү керек. Ал эми лизингде келишим мүлктүн толук наркына түзүлөт. Ижара төлөмдөрү, көбүнчө, мүлк лизинг алуучуга келип түшкөн мезгилден баштап, же кийинчерээк төгүлөт.

2) Карызга (Ссуда), караганда лизинг келишими менен жабдууну же мүлктү алуу бир

кыйла жөнөкөй, айрыкча бул орто жана чакан ишканаларга тиешелүү. Кээ бир лизинг компаниялары лизинг алуучудан эч кандай кошумча гарантияларды талап кылбайт. Бул учурда бүтүм камсыздыгы катары жабдуу кызмат кылат. Ижара алуучу өз милдеттемесин аткармаган убакта лизинг компаниясы мүлктү кайтарып алат.

Карызга (Ссуда) караганда лизинг макулдашуусу бир кыйла ийкемдүү Карыз (Ссуда) алууда дайыма чектелген мөөнөттөр жана төлөмдүн өлчөмдөрү көрсөтүлөт. Лизинг келишиминде ижара алууга кирешелерин эсептеп, ижара берүүчү менен каржылоонун ыңгайлуу схемасын тузуп алса болот. Төлөмдөр ар ай, квартал сайын жана башка болушу мүмкүн, бул учурда төлөмдөрдүн суммасы бири-биринен айырмаланып турат. Кээде төлөмдөр лизингге алган жабдуу өндүргөн товарлар сатылгандан кийин төлөнүшү мүмкүн. Үстөк пайыздары туруктуу жана шартка ылайык озгоруп туруучу болушу мүмкүн.

Адабияттар:

1. Кабатова Е.В. Лизинг: правовое регулирование, практика. М., ИНФРА-М, 1997.
2. Петрова В.И. и др. Лизинговые операции. 1999, №11.
3. Мировые тенденции развития лизинга // Прилуцкий. Российский экономический журнал, №3, 2006, с.90-95.

Рецензент: к.э.н., доцент Макеева С.Б.